

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Valerii Reginaldi Bvrgvndi Seqvani E Societ: Iesv,
Praxis Fori Poenitentialis**

Ad Directionem Confessarii, In Vsv Sacri sui muneris ...

Regnault, Valère

Mogvntiæ, 1617

Cap. 19. De quæstionibus, quæ mouentur circa debitoris excusationem à
restitutione,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78322](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78322)

spectat ad magistratum: cuius auctoritatem sibi usurpare, nō licet. Secundum est, si ob exortam perturbationem Reipub. aliter rem tuam in sua specie extantem, vt equum, vestem, &c. nequeas recuperare: nō esse improbable, quod possis eam, vi etiam adhibita auferre: cum in eo non videatis propriē aggressor esse, sed rei defensor, ac propulsator iniuriæ, quæ tibi iniquē infertur. Tertium est, si res tibi debita nō extet in sua specie, te non posse prædicto modo aliam pro ea tibi vindicare: quia cum non sis talis rei dominus, debitor cuius illa est, ius habet restituendi tibi si nitaris illam vi auferre: tunc censetur aggressor, tanquam iniuriens rem alienam: & ille defensor, tanquam sibi censurans suam.

259. Decimatercia causa, est ignorantia probabilis siue iuris siue facti, ex Nauar. in Enchir. cap. 17. num. 82. quæ illustratur exemplo eius qui emit rem alienam ab eo, qui vi detur fidelis & probus. Nam existimans eam esse illius, cum non sit, laborat probabili ignorantia facti: cum ve dō consultit viros doctos super aliquo contractu, vel obligatione ad restitutionem; qui respondeat illam esse licitam, & hanc nullam esse: cum tamen contratio modo res se habeat: tunc laborat, probabili ignorantia iuris. Non est autem excusatio si ignorantia fuerit etiam: qualis censetur esse illius qui rem aliquam emit ab homine nullius fidei, vel indoctos tantum consultit de contractu quem vult inire.

260. Decima quarta causa est euentus, quo res debita eodem modo apud creditorem peritura erat, quo perit apud creditorem: tunc enim nullum fit creditori præiudicium per non solutionem, cum non habeat minus in fortuna bonis quam alioqui esset habiturus, si res ante interitum reddita esset; dempta utilitate si quam ex re ipsa ante interitum restitua. percepisset. Ad quam utilitatem compensandam morosus debitor tenetur: sicut & ad restitutionem rei, si verus dominus eam habitam venditurus erat ante interitum. Vide dicta in præced. num. 47. Et adde ex Petro à Nauar. lib. 4. Dere. situt. cap. 1. num. 26. si post tempus quo res peritura erat: apud verum dominum, pereat apud iniustum detentorem, etiam casu fortuito, eam restitui debere: alioqui. n. omnibus qui ad subueniendum incendiis, naufragiis aliisque huiusmodi damnis concurrunt, liceret furripere quod vellent, dicendo se non peccare, eo quod tales res essent apud verum dominum periturae. Id autem est contra rationem: quia vbi cumque res salua consistit, domini est, & ei reddenda: ita vt illam retinēs, ipso iniusto, furti reus sit: perinde ac si illa reddita, veller eodem iniusto, iterum sibi usurpare. Nam possidetet illam, cuius dominium alter a se nunquam abdicauit, non amplius expositam periculo.

261. Decima quinta causa, est re compensatio facta creditori per aliquod commodum æquiualens ei collatum: vt per procuracionem beneficij pro eo; non quidem Ecclesiastici vt reddere monet Nauar. in Enchir. cap. 17. nu. 81. quia hoc vel gratis datur, & tunc non potest auferre obligationem restituendi; vel datur tanquam pretium temporalis debiti, & sic simonia committitur: sed beneficij secularis, vt Notarij vel alterius similis, quod potest pecunia vendi.

Decima sexta causa, sūt præscriptio & vsucapio, inter quas differentia constituitur communiter, quod hæc sit bonorum mobilium & illa immobilium item, & hæc triennio compleatur, illa mul. d. plures annos requirat cum aliquot conditionibus, quas nimis longum esset hic persequi, ideoque peculiarare de ea caput proxime sequens subiiciemus per modum appendicis ad præsentem tractatum.

262. Ceterum propositis causis interuenientibus, sicut peccatum non est restitutionem ad tempus differre: ita nec est, nunquam restituere, si ex nunquam cessent. Nec enim ratio est, cur quis hodie magis quam cras excusetur, eadem rationabili causa excusationis perseverante, vt rectè argumentatur Petrus à Nauar. lib. 4. Dere. situt. cap. 4. numero 5. Cui adde, quod quando (vt solet frequenter) excommunicatio fertur in non soluentes debita, vel non restituentes: si quis indubitanter per aliquam ex iisdem causis, excusetur ad restitutionem, ipsum non ligari coram Deo; sique excommunicatio sit generalis, & res lateat, nihil teneri facere; neque opus esse, vt non restituens compareat coram Iudice; sed potest id omnino dissimulare. Sin autem excommunicaretur nominatim, resque cognosceret ab aliis; debe-

re coram Iudice comparere, & declarare causam iustam quæ habet non restituendi; alioqui incurreret in excommunicationem, non quidem quia non restituit, sed qui non parer Iudici, prout tenetur ad vitandum scandalum aliorum, qui pro contumaci, & inobediente ipsum alioqui habent. Adde etiam non esse reum perituri si aliter excusatum, si sub iuramento interrogatus à Iudice, Nam tam rem accepit vel habeat; neget mente subintelligendo se non accepisse, vel habere eo modo quo idem Iudex intendit: nempe iniuste, usurpandove sibi eam non debitam ex iustitia. De quibus Nauar. in Enchir. cap. 17. num. 114. 115 & 116.

CAPVT XIX.

De quaestionibus qua mouentur circa debitoris excusationem à restitutione.

SVM MARI VM.

- 263. Restituitio excusatur qui nihil habet, aut qui per eam redigetur ad extremam necessitatem.
- 264. In extrema necessitate potest debitor seipsum preferre creditori; non item in aliis necessitatibus, quæ pares fuerint in vitroque.
- 265. Notabile damnum debitoris securum ex restitutione excusare ab hac statim faciendâ, quidam negant: sed videtur concedendum cum a iis.
- 266. Regula notanda pro confirmatione.
- 267. Periculum peccandi excusat ad restitutionem statim faciendâ; non tamen omne.
- 268. Differri potest restitutio, quando debitor ex ea magnum sentiret damnum, & creditor solummodo modicum.
- 269. Quid tamen non procedit cum debita fuerint magna.
- 270. Lucrum faciendum à debitore non excusat ipsum à restitutione, nisi id sit in commodum creditorum.
- 271. Dilatio restitutionis non est licita, si vergat in detrimentum creditoris: in re quando sufficere possit propositum seruandi ipsum indennem.
- 272. Debitor non tenetur restituere, cum propria fama detrimento notabili.
- 273. Cum modico autem, si debitum sit magnum, teneri videtur.
- 274. Adultera non tenetur manifestare delictum suum si aliter impeditur ne spurius succedat in hereditate: aut si tali manifestatione nihil profuturum sit.
- 275. In casu quo spurius matri credere tenetur, cedere debet legitimis hereditatem, nisi legitime præscripsit.
- 276. Adultera tenetur crimen suum detegere, cum detrimentum fame quod inde accipit, adequat, aut non multum excedit illud, quod si legitime alioqui patieretur.
- 277. Cui damnus si in totum obuiare nequit, debet qua ex parte potest.
- 278. Adulter ad restitutionem tenetur sicut adultera.
- 279. Facienda est restitutio hosti: alii in quo spurius exponitur: & quod de adultera dicitur; dicendum est quoque de ea, quæ alienum supposuit.
- 280. Differri potest restitutio, cum creditor id quod sibi debeat, exigat ad nocendum alteri. Id quod patitur aliquam exceptionem.
- 281. Differri item potest cum redandare in damnum boni communis.
- 282. Et cum creditor exigat ad damnum sibi met inferendum.
- 283. An cum ad peccatum aliquod perpetrandum exceptis nonnullis casibus.
- 284. Quando possit, & quando non debeat restitutio differri sine facultate creditoris.
- 285. De quaestione an debitor teneatur restituere cum non potest, nisi ex idendo ex suo statu, sententia opposita.
- 286. Tenetur cum debita fuerint contracta ex iniusta acceptione; non item cum ex iusta: nisi obstat creditoris necessitas, aut ille ideo non sit soluendo, quod consumperit si gressu suas opes.
- 289. Ratio talis doctrine.
- 288. Leges ei non aduersantur.
- 289. Quædam aduerenda circa eandem rem.
- 290. Quando is qui se solutum iurauit, possit vel non possit vti compensatione.

QVÆSTIO I.

Quenam impotentia sit sufficiens ad excusandum debitorem à restitutione.

263. **D**E hac re constat, quod cum quis nihil omnino habet, non teneatur restituere; cum sit ei impossibile, nemoque ad impossibile obligetur. Similiter excusationem esse à restitutione; quando statim restituendo, debitor in extrema necessitate constitueretur. Creditor enim teneatur illi in tali casu, ex suis bonis indigenti subuenire. Adde quod notat Petrus à Nauarr. lib. 4. *De restit. cap. 4. num. 26.* cum debitum fuerit rei excitantis, & cuius dominium creditor retineat, ut in deposito, & in commodato, ac etiam in furto, quando res furtiua apud debitorem eadem numero perseverat: ipsum extingui omnino si ad subueniendum tali necessitati ea ipsa res consumpta sit: adeo ut debitor ad pinguiorum fortunam veniens, non teneatur magis æquivalens restituere, quam si quodcumque aliud eiusmodi necessitate pressus consumpsisset. Namque non teneatur ex re accepta, quæ non est amplius; nequæ ex iniusta acceptione, quia licet è consumpsit: cum in eo euentu omnia sint commota, saltem quoad vltim. Secus est verò in reliquis debitis, quæ tantum sopiuntur: quoniam rei debite dominium, est penes debitorem, cui proinde, non autem creditori, perit si consumatur; neque extinguitur obligatio, quæ ex contractu processit, quamuis sit suspensa ad tempus per extremam necessitatem superuenientem.

264. **D**ifficultas autem est. An si creditor in eadem extrema necessitate qua debitor, constituitur; nisi ei fiat restitutio, hic teneatur illi statim se laere cum suo pari periculo. De qua in vtramque partem auctores citat Petrus à Nauarr. in eod. cap. 4. *dubit. 5.* ac partem negantem merito sequitur; quia cum in eo articulo cesset ius gentium, quo introducta sunt & diuisa dominia rerum, hæcque ideo tunc maneant intra limites iuris naturalis, secundum quod communia sunt omnia: sit ut tunc etiam conditio debitoris tanquam possidentis, potior sit, quam creditoris. Atque adeo cum ille vitæ suæ prius consulere possit, quam alienæ, nihil est cur tali necessitate pressus, negetur posse restitutionem omittere ad sibi consulendum ex debito. Id quod procedit (ut Sotus habet lib. 4. *De iust. & iure quest. 7. art. 1. ad 4.* etiam si iureiurando se adstrictus solvere tali die: quia rationabiliter intelligebatur cum exceptione extremæ necessitatis.

Quoad alias necessitates autem, in quibus debitor & creditor pares sunt, hunc illi præferendum esse communis sententia est iuste Petrus à Nauarr. in sequ. *dubit. 9.* quia creditor si æque magnum damnum passurus est ex dilatione restitutionis ac debitor, potest rationabiliter velle ut is pariatur potius, quam ipse qui omnino est melioris conditionis, potiusque ius habet exigendi solutionem ex iustitia debitam, quam debitor illam negandi: præsertim cum illi hæud ceteræ necessitates tribuant facultatem, quam diximus extremam tribuere, faciendo omnia communia quoad vltim. De eo autem quod Sotus addit problema esse in vtramque partem probabile, An debitor teneatur in restituendo rationem habere potius creditoris extremè indigentis, quam sui parentis eadem necessitate oppressi: in praxi sequendum videatur expositum in lib. 4. cum de elemosyna ageretur num. 316.

QVÆSTIO II.

An excusetur à restitutione statim facienda is qui inde magnum patitur detrimentum bonorum suorum pecuniariorum.

265. **D**E hoc aliquorum opinio fuit, quos referunt Sylu. Restitutio 5. *quest. 1.* & Petrus à Nauarr. lib. 4. *cap. 4. dubit. 7.* Debitorem teneri restituere alienum cum quocumque rei familiaris detrimento usque ad suam, & tuæ familiæ mendicitatem: referuatis solum necessariis ad extremam vitæ sustentationem. Pro quibus facit quod excepta debitoris extrema necessitate, restitutio sit facienda creditori: quandoquidem potius est ius veri domini quam alieni: tamque est contra præceptum Non furtum facies, retinere alienum inuito domino, quam accipere: quod extra necessitatem extremam illicitum esse dubium non est. Quo argumento in

eam sententiam adducitur Medina in Cod. *De rebus restit. quest. 5. dub. 2.* Aliorum verò plurimum, quos loco cit. commemorat Petrus à Nauarr. & ante eum Cotiarr. *ad reg. peccatum 1. part. num. 2.* sententia est, debitorem non teneri restitutionem exequi cum notabili rerum suarum detrimento; cum nullo verò, aut certè longè minore creditoris.

Ad quam sententiam stabiliendam ut meminit ibidem Petrus à Nauarr. pro regula fundamentali sumitur: quod in hac materia, quando cumque dominus rei rationabiliter debet velle restitutionem differri, vel omitti, id possit fieri: licet ipse quadam cupiditate vel passione ductus, nolit consentire. Hinc enim est quod si gladium depositum furiosus petat, se vel alium iugulatorus, reddi non debeat; quia inordinatè petit, nec debet perire ex cap. Nequis 22. *quest. 2.* Et confirmatur, quia dominus tunc non est consensu debito inuitus, quantumuis sit consensu elicitus. Quocirca non fit ei iniuria: cum omnis iniuria semper sit contra rectam rationem. Restitutionis vero dilatio de qua agimus, sit rectæ rationi naturalique æquitati consentanea, & sine Dei offensa: licet sit cum offensa hominis: qui contra rectam rationem potest multa velle, siue ob stultitiam ex parte intellectus, siue ob deordinationem & defectum compassionis & misericordiae erga proximū, ex parte voluntatis: ita ut offensa eiusmodi censenda sit scandalum, quod Theologi vocant acceptum: quo rectè agendo offendimus homines. Id quod non esse curandum habetur ex cap. 15. D. Matth. *vers. 14.* Ceterum congruenter eidem regulæ sequentes propositiones statui possunt, ac teneri in praxi.

Prima. Eum non teneri statim restituere, qui ex sua restitutione timeret se aut suos prolapsuros in aliquod peccatum. Cum enim magna sit animorum infirmitas, quam difficile est vincere, sæpe contingit homines peccatis egellate (*maximè autem mulieres*) peccata admittere: ut furta, & prostitutiones, aliaque flagitia, ac nonnunquam etiam in desperatione incidere. Id quod à Sylu. *restit. 5. quest. 3.* & à Nauarr. in *Enchir. ca. 17. num. 63.* traditum, Petrus à Nauarr. in *seq. num. 38.* monet intelligendum esse; quando debitor sic esset infirmus, ut probabiliter timeret suam ruinam in peccatum ex quadam vehementi passione: quia creditor debet consentire, ut tunc non restituat, cum & debeat illi donare de suis temporalibus quando necessarium est ad ipsum liberandum ab imminente peccandi periculo; cui ex infirmitate exponitur. Quod si non sit valde infirmus, nec vehementer tentatus ita, ut possit resistere tentationi, non est locus excusationi à restitutione; quia vel voluntarie exponitur tali damno spirituali, quod facile vitare posset, passione & infirmitate ipsum non multū vrgente: adeo ut sibi imputare debeat illud quod acciderit, non autem creditori suum repetenti.

Secunda propositio quam habent etiam Sylu. & Nauarr. *ibid. loco cit. & hic in præced. num. 57.* itemque *Ca. 1. num. 2. & Med. Cod. De re. restit. hic quest. 2. dub. 4. & ille quest. 62. art. vltimo.* Differri posse restitutionem, si dominus ex ea parum luatur, & debitor magnum detrimentum acciperet; ut quia ad soluendum oporteret ipsum vendere domum vel possessionem pretio quod sit notabiliter minus iusto; aut distrahere instrumenta suæ artis, vel relinquere artem ipsam ex qua vitam sibi comparat, aut plus æquo expendere in transmittenda pecunia ad creditorem, vel probabili periculo illam perdendi se exponere. Non enim potest creditor rationabiliter velle propter paruum suū commodum, ita grauer debitorum incommodare. Hocque ex *Nauarr. ibid. num. 58.* locū habet siue debitum sit ex licito contractu, siue ex delicto, ut ex furto. Quia licet duo illa debita differant quoad originem suam non differant tamen quoad effectū, de quo agitur, excusationis ab illorum restitutione, propter impotentiam debitoris. Similiter enim impotens est debitor, siue ex iniusta, siue ex iniusta acceptione teneatur: ideoque in foro etiam conscientie similiter excusandus est ob impotentiam. Quod etiam Conar. docet ad reg. *Peccatum 1. parte num. 2.* in hoc:

Verumtamē si circumstantiæ fuerint tales, ut nisi restitutio nunc fiat, nunquam facienda in quia scilicet debitor talis est de quo præsumendum sit potius, in dies ipsum minus habiturum, quam bona comparaturum quibus restituit: tunc res iniuste ablata statim restituenda est; etiam cum magno debitoris damno quod suæ iniquitati attribueri debet: quia

quia ex naturali æquitate tenetur creditorem quem damni-
ficavit indemnem tandem aliquando reddere. De re autem
licite accepta quæ sit diuersa ratio intelligi poterit ex dicendis
in sequenti quæst.

269. Tertia propositio. Si magnum damnum quod debitor
patitur, non esset in ipsius bonis proprijs, eo modo quo
propositum est: sed quia debita quæ oportet restituere ma-
gnam sunt: ipsi tunc non excusari à restituendo statim. Hanc
ex Caiet. verb. Restitutio, cap. 6. habet Nauar. consequenter
nu. 59. & tum ex eodem, tum ex alijs Petrus à Nauar. lib. 4. De
restit. cap. 4. nu. 47. Probatur verò, quia tunc debitor ex resti-
tutione cogitur, non qui dem pati bonorum suorum dam-
num, sed ab iniuria alieni retentione cessare: alioqui enim si
ex eo quod restituenda est res magna quantitas, debitor
excusatur à restitutione statim facienda, melioris conditio-
nis esset ille qui multum furaretur, quam qui parum; & ex
maiori suo delicto commodum reportaret.

270. Idem dicendum est etiam, quoad casum quo debitor per
restitutionem alieni impeditur multum lucrari; non enim
potest inde à statim restituendo excusari, prout habet Caiet.
& post ipsum Nauar. vterque loco citato. Ac probatur, quia
per talem restitutionem debitor nihil de suo amittit, sed tan-
tum desinit lucrari ex alieno, seu alteri debito: quo ipse im-
carere vt tu lucreris, naturalis æquitas non patitur. Quan-
quam (vt Petrus à Nauar. in sequenti numero 52. notat ex Cordu-
ba & Medina, si quis vt paulatim soluat multis creditoribus,
quibus nequit simul soluere, solutionem differat ad lucran-
dum, quo satisfaciatur omnibus, non male facit: quia contra
rationem est, vt quis velit sibi statim restitui cum aliorum
creditorum notabili in eodem modo, quod dilata solutione vi-
tari possit.

271. Quarta propositio. Si restitutionis dilatio vergeret in ma-
gnam damnum creditoris, oportere eam statim fieri, quan-
tumuis restituens, tale damnum inde patitur in bonis pro-
prijs, quale ante dictum est. Hæc bene confirmat ratio ante
nu. 265. allata pro priore opinione: quia in tali casu creditor
rationabiliter iniurus est, sibi non restitui debet.

Quæri potest autem sufficitne in tali casu restitutionem
differre cum voluntate relaxandi creditori omne damnum
quod ei fuerit datum differendo, ita vt inde minus seruetur.
Atque Caiet. quidem & Famus ille in citat. cap. 6. & hic in verbo
Restitutio num. 33. significant affirmatiuè respondendum esse;
cum dicunt absolutè, quod quando dilatio est damnosa
creditori, debitor tenetur vel restituere statim, vel seruare
illum indemnem. Sed existimari congruenter antea tra-
ditæ regulæ, distinctione vtendam: vt si creditori tantum
damnum aur ferè idem sequatur ac debitori, non sit satis
quod hic velit illum seruare indemnem: sed statim fieri de-
beat restitutio; nisi creditor ipse in dilationem expresse con-
sentiat. Si in creditoris ex dilatione secutum, leue tantum mo-
do fuerit, & debitoris magnam: licitam censeri posse dilata-
tionem restitutionis, prout ex dictis patet, damno inde proue-
niente creditori, restitutione relaxato, prout ratio dicitur quæ
nō patitur, vt velit quis cum alterius iactura proprium dam-
num vitare.

Aduerte autem quod si debitor restitutionem differat ex-
cusatus ex aliqua in præced. cap. memoratarum causarum ratio-
nabilitatem, quæ moram purgant: non imputari ei damnum
vel interesse creditoris: quia non est in culpa; vt nec est ille
qui nondum elapso termino constituto non soluit debitum
ex mutuo vel ex alio contractu licito. Ita docet Petrus à Na-
uar. in cit. cap. 4. num. 56. Addens quod etiam si nulla talis causa
subesset, creditor tamen ex dilatione non damnificaretur;
quia diues est, vel alia de causa solutionem posse: aliquantulum
differri: nisi constaret de eiusdem creditoris voluntate
contraria. Pro quo facit quod paululum illud facile excusari
possit: tanquam pro nihilo reputatum. Quanquam vt delin-
quere in eo facile est, sic opus est procedere cum magna cau-
tela & maturo iudicio.

QUESTIO III.

An si quis nequeat statim restituere sine notabili detrimento proprie sa-
mæ, possit propere ea, tanquam impotens differre
restitutionem.

272. Ad hanc affirmatiuè respondendum est ex Innoc. Pa-
normit. & alijs Canonistis ad cap. Officij De peccaten.

& remiss. Soto & Gabr. & alijs quos refert & sequitur Co-
uar. ad reg. Peccatum, par. 1. num. 6. vers. Quartum in hanc disce-
ptione: quibus addi possunt non modo Nauar. in Enchir. cap.
16. num. 44. & c. 17. nu. 89. sed etiam omnes ferè Doctores in
hoc, vt notat Petrus à Nauar. in eodem cap. 4. dubit. 6. consenti-
entes: quod cum periculo famæ (quia scilicet detegatur
crimen occultum) res etiam furto sublata, non debeant re-
stitui; ne quidem ab eo qui habet amplum patrimonium.
Fundamentum est, quod cum sint tres bonorum tempo-
ralium ordines; in quorum primo & supremo sunt vita, &
quæ ad vitam spectant, vt sanitas, libertas, & membrorum
integritas: in secundo verò & medio, fama & honor: ac de-
mum in tertio & infimo, bona pecuniaria seu res externæ.
Cum inquam sint hi ordines: nullus tenetur restituere bona
inferioris ordinis cum detrimento bonorum superioris ordi-
nis, quæ recta ratio dicit esse preferenda. Vnde patet,
quod cum notabile detrimentum in rebus externis, vt ante
dictum est, sufficiat ad dilationem restitutionis, sufficere et-
iam à fortiori, notabile damnum quod in fama incurritur,
statim restituendo.

In reera tamen omnium confessione, vt addit Petrus à Na-
uar. aliquot citatis, tenetur debitor operam dare vt restitutio
secreto fiat in quo si negligens sit non excusabitur à mortali,
differendo illam aut omitendo. Porro quamuis Nauar.
in cit. num. 89. & seq. velit cum Caiet. debitorem nunquam
cum damno famæ teneri restituere damnum inferioris ordi-
nis, quale est pecuniarium; idque habeat probabiliter em-
suam: tamen tenendum videtur oppositum cum Soto in lib.
4. De iust. & iure quæst. 6. art. 3. ad 4. & Couar. in cit. num. 6.
vers. Sed & 2. loco, qui volunt debitum pecuniarium posse esse
tantum, vt famæ præualeat; sicut, inquit Couar. quamuis au-
rum pretiosius sit argento; potest tamen argentum esse in
tam magna quantitate, & aurum in tam parua, vt illud mul-
to maioris valoris esse censetur. Vnde consequens est ali-
quando, etiam cum famæ præiudicio, refarciendum esse abs-
que dilatione, debitum pecuniarium. Ex qua doctrina expli-
cari possunt aliqua in particulari: quorum illud vnum omit-
tendum non est, quod communiter solet à doctoribus dis-
putari de obligatione quam habet adultera detegendi fi-
lium à se susceptum ex adulterio, ne is iniuste succedat in hæ-
reditate.

Explicatio difficultatis de adultera, num tenetur reuelare crimen
suum cum detrimento proprie famæ, ne filius
spurius in hereditate aliena
iniuste succedat.

274. Difficultas hæc locum non habet quando adultera po-
test aliter damnis secuturis prouidere quam detegen-
do suum crimen: vt potest, quem admodum habet Nauar. in En-
chir. cap. 16. numero 47. per bona si quæ habuerit parapharna-
lia, seu ultra dotem, de quibus possit libere disponere: aut
certè procurandis, vt talis spurius antequam adeat hæredita-
tem profiteatur religionem incapacem hæreditatis. Tunc e-
nim consensu omnium, non tenetur se prodere: sicut nec cū
talis reuelatio nullam allatura est utilitatem: nempe quia fi-
lius fidem ei non adhibebit; vt adhibere communiter non
tenetur ex Medina in Cod. De reb. restit. quæst. 3. causa 4. vers. sic
An autem, & Soto in 4. De iust. & iure quæst. 7. art. 2. vers. finem,
ne quidem si iuramento reuelationem confirmauerit, vt So-
tus addit & deducitur ex cap. Per tuas. De probationibus. Im-
mo neque si sciret matrem commississe adulterium, vt ad idē
cap. & ad leg. Filium ff. De ijs qui sunt sui vel alieni iuris, om-
nes fatentur Couar. ad regulam Peccatum, par. 1. num. 6. vers. Se-
cundo illud est, &c. quia ipsi esse cōceptum de adulterio non
sequitur ex eo quod mater fuerit aliquando adulterata, et-
iam si probaretur quod tempore conceptionis adulterare-
tur, dummodo vir eius cohabitaret tunc cum ea. Ad quam
rationem accedit textus in leg. Miles §. De functo ff. ad le-
gem Iuliam de adulteriis.

275. Quanquam interdum ob coniecturam & circumstantias
occurrentes tenetur acquiescere: vt ille qui conuincitur
tempore sui conceptus patrem putatum abfuisse: vel alia
ratione omnino constat, quo tempore conceptus fuit,
matrem suam ab eodem patre putatum non fuisse cognitā. I-
tem

tem cum tam vehemens est matris persuasio, ut filius conuincatur credere adulterium, prout contingit, ex *Medina loco cit.* cum mater ipsa alias talem filium amanter tractauit, & est moribus reformata, timorataque conscientiae, & amans propriae famae, nec mentiri solita: maxime si in mortis articulo id faciat, aut in tempore sacro, puta in hebdomada sancta, suum crimen filio spurio reuelat. Quo casu is tenetur hereditatem se abdicare, etiam si in foro exteriori fuerit ipsi adiudicata: quia sententia niteretur falsa praesumptione, nisi iam adierit hereditatem, & bona fide illam pacifice possederit tanto tempore quanto opus est, & sufficit ad praescriptionem. Nam non tenetur tunc et hereditati cedere, ut expresserunt Angelus & Syluester in verbo adulterium: *ille num. 6. & hic num. 5.* Vnde nec mater tenetur delictum suum manifestare, ne quidem tali filio suo: quia manifestatio terueret tantum ad illum perturbandum, & ad seipsum infamandam sine emolumento. Et ita quod dixerunt Paludan. & Adrianus, adulteram teneri se detegere filio spurio, etiam si hic illi credere non teneatur, nec verosimile sit, quod se det hereditati: reiciunt Alfonso à Castro, & post ipsum, alios ad *huc citans.* Covarr. ad regulam Peccatum 1. part. num. sexto, doctri- nam quam proposuimus amplectendo tanquam communem, eamque confirmando.

Nodus difficultatis.

Qua supposita tantum restat difficultas, An cum verosimiliter speratur quod si mater detexerit se filio, is abstinebit ab hereditate, quam bona conscientia retinere non poterit inquam ipsa teneatur ad talem reuelationem. Et quidem si filius est adeo timoratae conscientiae, ut credatur non dissimaturus materiam, aut ipsa iam sit de adulterio infamata, & existimet, quod sine corporis vel animae periculo; immo cum profectu reuelare possit, debet id facere ut communem confessionem esse Innocentij, & aliorum ad c. Officij De poenitentia. & remiss. Nauar. habet in *Enchir. c. 16. n. 46.* Si autem talis concurrat conditio filij, vel quidpiam aliud, vnde ex reuelatione delicti impediatur quidem damnus futurus, sed sequatur infamia adulterae; illam teneri ad talem manifestationem, debet negari ab eo qui cum Caiet. admisit ab- solute & sine restrictione (sicut Nauar. admisit in *Enchir. c. 17. nu. 89.*) quod nemo teneatur restituere, cum amissione bonorum superioris ordinis: qualis est fama respectu bonorum pro quibus adultera in casu proposito teneatur satisfacere.

276.

Sed quia cum Soto & Covarr. illud restringendum esse censuimus: consequenter cum iisdem (cum illo in libro 4. De iust. & iure qu. 7. art. 2. ad 2. & cum hoc in cit. num. 6.) potius dicimus; quod si damna quae sequuntur marito, & heredibus ipsius, sint arbitrio prudentis, maiora vel aequalia famae, quam manifestando crimen suum amitteret adultera: ea teneatur se prode, quando nequit alia via impedire, aut compensare eadem damna, talisque manifestatio profutura creditur probabiliter. Quod rarissimum est: cum filius non teneatur credere matri suam turpitudinem proferenti in praesudicium ipsius, ex glossa ad citatum ca. Officij: & quamuis animo interius credat, facile negaturus sit exterius; omniaque mixtura tumultibus potius, quam hereditate cessurus, ipse qui communi opinione habetur legitimus; ideo & capax illius.

Pronobis autem in hac re facit: quod ratio postulet, ut qui sua culpa damnificauit alterum, ad eum indemnem reddendum, sustineat potius damnus refarciendo ipsum cum pari, aut aliquanto maiori suo incommodo, quam damnificatus cogatur illud sustinere iniuitus. Quod si ponamus infamiam per se, aut certe adiunctis aliis damnis, qualia sunt odia, rixae, opprobria, & alia id genus, ex reuelatione secutus longè preponderare damnis, quae sequuntur ex eo, quod spurius in hereditate succedat: sciendum est iuxta regulam in praecedentis quaestionis explicatione propositam; quod adultera tunc non teneatur crimen suum reuelare. Quia verò plurimum contingit, ut nulla ex tali reuelatione vitilias sequatur: ideo in ca. Officij De poenitentia. & remiss. Pontifex absolute statuit, adulteram non esse compellendam suum crimen detegere, tanquam tradens regulam de eo quod frequenter accidit; non autem ut approbans, quod Caiet. sensit, infamiam absolute

exculcare a facienda restitutione: ad quod proinde confirmandum id ipsum c. efficax non est.

Aduerte verò adulteram, quamdiu prudenter dubitatur sua reuelatio sit profutura, non teneri famam suam prode, crimen occultum pandendo: quandoquidem in dubio melior est conditio possidentis.

Ceterum quando adultera neque refarcire potest integre damna, quae sequuntur ex eo quod crimen suum celet, neque ea impedire secundum antedicta: non manet omnino libera: sed tenetur tantum restituere, quantum potest eo modo quo in *Enchir. tradit Nauar. cap. 16. num. 47.* nempe augendo bona mariti, seu ita laborando ultra quam obligatur per matrimonium, & ita minuendo sumptus in victum & vestitum suo statui honeste conuenientem, si commodè possit: vitillud quod per talem partitionem remaneret, adaequetur damno per filium spurium illato vel inferendo. Si autem id non fuerit satis, ei sufficere contritionem & voluntatem integre restituendi si possit, idem author cum Soto meritis sentit: quia nemo ad impossibile obligatur.

Explicatio alterius difficultatis. Vtrum adulter ex quo susceptus est spurius, teneatur sicut adultera, ad refarciendum damna subsequuta.

De hac difficultate cum praecedenti coniuncta, sunt sententiae oppositae. Nam Sotus lib. 4. De iust. & iure qu. 7. art. 2. sub finem, partem negantem sequitur D. Anton. autem 2. part. tit. 2. cap. 7. sub finem, Caiet. verbo Adulterium in principio, Sylu. & Fumus eod. verbo. ille quæst. 1. & hic n. 7. affirmantem tenent; eamque communem sententiam esse notat Nauar. in *Enchir. cap. 16. num. 49.* Ac longè veriorum esse ostendit ex eo maxime, quod adulter non minus quam adultera sit causa talis damni. Intelligenda est autem procedere (quod idem authores expresserunt) quod adulter credit vel merito credere debet cum de quo agitur esse filium suum. Nam si res sit dubia, meritum ipse dubitare possit sine suis, tantummodo pro quantitate dubij, arbitrio prudentis tenebitur ad restitutionem maioris vel minoris partis danorum. Is verò qui non tenetur credere filium esse suum: immo potest oppositum merito credere, ut quia mater est leuis, & solita cum aliis adulterari: aut quia ipsam et dubitat sine filius adulteri; aut verò mariti sui, aut certi de illa meriti putatur; non est quod ille ad satisfactionem compellatur, vitibidem Nauar. expressit.

Si quis hic quaerat, Quid iuris sit, si adulterina proles exponatur hospitali ut illius sumptibus alatur. Respondendum est primum, id licitum esse, ad occultandum delictum, & ad alia damna impedienda, quae alioqui sequerentur: dummodo tamen cautela adhibeatur ne proles ipsa ideo pereat, quod ita exponatur. Addendum est deinde quod si pauper non excuset adulteram & adulterum, ij teneantur soluere hospitali expensas sustentationis. Quae doctrina est D. Antonij, Sylu. & Caiet. locis citatis, & post ipsos expressa Nauar. in praeced. num. 48. Ceterum per hæc quae dicta sunt quoad adulterum; resoluenda est quaestio de coniugata, quae sibi partem alienam supposuit in praesudicium mariti & heredum ipsius. De quo casu textus est in ante memorato c. Officij De poenitentia. & remiss. Et de eo resolutionem superiori omnino conformem tradit Nauar. in cit. c. 16. n. 43. & 44. quem si lubet consule.

QUESTIO IV.

An possit quis excusari a restitutione statim facienda, eo quod illam nequeat sic facere, quin sequatur magnum detrimentum, siue alium reus, siue reipub. siue ipsius creditoris.

Huius explicationem complectemur aliquot propositionibus. Prima. Quando creditor illud quod sibi debetur exigit, ad iniustitiam aduersus alterum committendam, non peccat debitor differendo restitutionem: immo si restituat, tenetur ad danorum inde secutorum compensationem. Huius probat. repetere potes ex praeced. n. 172. & interea aduerte eam veram esse regulariter, seu posse pati exceptionem: quia fieri potest ut debitor restituere compellatur auctoritate iudicis. Itemque ut ex eo quod differatur restitutio, debitor tanquam infidelis, aut allicui alii, aut etiam reipub. (tanquam

fautus

fauenti illi aut fouenti illum) sequatur notabile detrimen-
tum, quod prudentis arbitrio à culpa excuset factam restitu-
tionem: non obstante iniustitia quam creditor commissurus
est: namq; actus restitutionis ex se ac intrinsecè tunc malus
non est: si potius indifferens, aut etiam bonus: nec potest
conferri malitiam habere, nisi extrinsecè, nempe ex mala in-
tentione, ad iniustitiam abutentis re, quam petit & accipit:
causissimo di malitia non debet danti imp. ar: quia non indu-
cit ad eam, sed solum permittit eam exire in actum, quem
non potest, eom. modè impedire.

281. Secunda propositio. Si restitutio in damnum boni com-
munis redundet, ea potest d. ferri. Nam creditor in talem di-
lationem debet consentire: neque curandum est, quid in cõ-
trarium actu velit: iuxta regulam num. 266. traditam. Exem-
plum est. Si ex castelli restitutione, bella essent oritura, & ex
solutione debiti regij, bellum iniustum esset fouendum; vel
ex restitutione armorum apud repositorem, militis qui
deposuit impeditur opera in hoste propugnando necessa-
ria. Ita post Scotum D. Anton. Syl. & Medinam habet Petrus
à Nauar. l. De restit. c. 4. n. 37.

282. Tertia propositio. Quando creditor illud quod sibi debet,
exigit ad aliquod damnum corporale sibi inferendum,
debitor restitutionem differre tenetur ex charitate; nisi sibi
aut alii ex ea dilatione imminet notabile damnum, eum
quo non teneatur, ne quidem charitatis lege, illi obfistere.
Cuius propositio prior pars (quam attigerat Fumus in
armilla & Nauar. in Enchir. ille verbo Restitutio num. 30. & 31. &
hic cap. 17. num. 63. patet ex eo, quod communiter conceditur
non esse reddendum in sem furioso, aut ira percito qui creditur
eo se, vel alium interfecurus: fundatum in eo, quod talis
reddito censeatur propinqua cooperatio. Item ex eo, quod
quique teneatur ex Christiana charitate obuiare alieno
damno, quando potest sine suo notabili detrimento. Poste-
rior vero pars probatur, quia volenti non fit iniuria: ideoque
ipsi creditori nulla præcisè damni subsecuti restitutio debet,
quod ipso urgente, redditum sit ei instrumentum quo
damnum sibi intulit.

283. Quarta propositio. Quando creditor illud quod sibi de-
betur exigit ad peccatū aliquod perpetrandum, licitum est
solutionem differre: immo obligatio est ex lege charitatis
eam differendi, quando peccatum tali via impeditur sine
debitoris notabili damno. Hæc probatur: quia tenemur ex
charitate impedire proximi malum spiritale cum commo-
dè possimus iuxta illud Ecclesiastici 17. Mandauit illis vni-
cuique de proximo suo. Secus est vero, quando ex dilatione
restitutionis, peccata non impediuntur: nimirum quia ali-
unde creditor habebit pecuniam ad peccandum, vel si illi ne-
geat hodie, similiter eodemque animo eras petet, & ita plu-
ries: quod erit occasio illi committendi plura peccata (sal-
tem periculis voluntatis iteratis actibus) quam commisit
si statim ei soluta fuisset sua pecunia: tunc enim debitor pos-
set atque etiam deberet statim restituere: nisi forte inde se-
queretur ruina spiritualis tertie personæ, quam ille esset tali
peccati inuitatus ad peccandum: non inuitatus si ea tunc
non traderetur. Etenim ex charitatis lege, esset tunc obliga-
tio differendi restitutionem, si posset differri sine notabili
damno, iuxta illud quod ex Ecclesiastico citatum est. Per
quod constat, debitori salutem spiritualem sui creditoris,
ita debere curare esse, vt restitutionem ei faciendam differat,
cum id fuerit necessarium ad præseruandum ipsum à pecca-
to. In quo casu creditor ipse dilationem dissentiendo non nisi
inrationabiliter potest inuitus esse: nec cum debeat consen-
tire, non est curandum de illius actuali dissentio, iuxta regu-
lam autem memoratam n. 262. præced.

284. Vnde potro consequens est, quod in casibus in quibus
restitutionem differre, licitum esse dictum est, necessarium
non sit petere à creditore facultatem differendi. A iure
tamen, id tantummodo esse verum, cum debitor certus fue-
rit causam dilationis sufficientem esse: si enim de ea super-
esset aliquid dubitationis: non solum salutare consilium es-
set facultatem prædictam per se, aut per alium petere, vt
Sotus voluit in lib. 4. De iust. & iure quest. 7. art. 4. ad 2. sed etiam de-
beret absolueri: ita fieri: ex D. Thoma 2. 2. questio 62. art. vlt. ad 2.
ne ex causa de qua dubitatur an sit ad dilationem sufficiens,
differatur restitutio contra præceptum de non retinendo in-

iuste alieno: quod cum sit negatiuum, ad semper seu pro om-
ni tempore, obligat.

Q V Æ S T I O V.

An debitor teneatur restituere, cum non potest nisi excidendo
à decencia sui status.

285. Secundum doctrinam Medinæ in Cod. De reb. restit. qu. 1.
5. versic. Estiam dubitatio, & aliorum quorum meminit Pe-
trus à Nauar. lib. 4. De restit. cap. 4. num. 30. Respondendum
est affirmatiuè ad hanc questionem. Docent enim debito-
rem teneatur restituere, cum quo umque rei familia-
ris detrimento, vsque ad mendicantem suam, & sua familia:
reseruat solum necessarias ad vitam necessitates extremam.
Hocque fundamento nituntur, quod in præcepto Non factum
facies, tam prohibetur rei alienæ detentio quam acce-
ptio. Cum ergo pro sustentanda natura aut statu, aliena iniu-
to domino auferre non liceat, nisi extrema necessitas pre-
mar: sanè ob eandem rationem nec licebit aliena retinere.
Nauar. autem in Enchir. cap. 17. num. 63. pluresque alij, quo-
rum consequenter num. 31. meminit Petrus à Nauar. 4, sentiunt eum
qui statim restituendo non posset pro dignitate sui status de-
center viuere: vt si nobilis cogatur priuare se omni obsequio famulo-
rum & equorum. aut ciuis primarius, obire vitam mechanicam sibi in-
suetam: posse restitutionem differre, dummodo tetineat
animum restituendi quamprimum poterit; & curet ne quid
in alios vsus quam necessarios ac decentes impendat: vt sic,
aliquid subinde reseruando, potest fieri soluendo. Vnde in-
quit D. Anton. 2. part. tit. 28. col. antepenult. non debent qui tales
sunt ita laute viuere, nec pomposè vestiri cum suis familiis,
nec filias suas cum magnis dotibus nupti tradere: sicut si mi-
nimè grauentur aere alieno, nec teneantur ad restituti-
onem: sed parcè viuere debent, ac filiabus dotes modicas tra-
dere, & eas artificibus ac plebeis matrimonio coniungere, si
non possint nobilibus, aut mercatoribus diuitibus, debent-
que alia superflua reseruat.

286. Ceterum videtur post Sotum in libro 4. De iust. & iure
quest. 7. art. 4. post medium: cum Petro à Nauar. in cit. cap. 4. num.
42. & 58. esse videntur distinctione inter eum qui iusta acce-
ptione, & eum qui iniusta acceptione contraxerit debita. Nā
qui per factum, aut vsuras aliaue iniurias, est in aere alieno:
qualecumque citra extremam necessitatem damnum pariat-
ur, tenetur illico restituere, etiam si à statu suo excidere, &
nouam rationem vitæ degendæ inire cogatur. Qui verò per
iustam acceptionem debita contraxerit: si quidem in paupe-
riem incidit, eo quod bene possessa in lusus, ebrietates,
scortationes, & alios vsus illicitos & profanos expenderit: li-
dem quod de præcedenti dicendum est: teneri inquam, sta-
tim restituere, nec posse vt sui status decenciam conseruet,
bona creditoribus in solutionem tradenda, retinere. Sin au-
tem casibus, aut aliis humanis successibus ex improviso con-
tingentibus, vt nonnunquam fit, in pauperiem coniectus est
quis, licet potest de bonis iuste possessis retinere quantum
ei necessarium est, ne à decencia sui status, quem iuste obti-
net, excidat: dummodo tamen creditor dilationem ferre pos-
sit, nec etiam ipse in opia labore: cum extra necessitatem ex-
tremam melior sit creditoris quam debitoris.

Horum autem ratio sumitur ex regula tradita in præced.
num. 266. de consensu creditoris debito, excusante dilatio-
nem restitutionis, quantumcumque consensus elicitus inter-
ueniat in contrarium. Nam quando debitor sine villa sua ini-
quitate, aut notabili culpa necessitatem parit, non potest
creditor (nisi ipsum quoque aliqua non leuis premar neces-
sitas) rationabiliter velle vt ille statim restituat excidendo à
suo statu. Cum verò debitor effectus est diues, siue ex furto
siue ex vsuris, aut ex alia iniusta acceptione (vt nonnulli mer-
catore plus iusto pretio vendente, vel officiales plus, quam
par sit pro executione sui officij exigentes, vel in admi-
nistratiõne bonorum alicuius Prælati aut Principis fraudem faci-
entes) non est quod creditor debeat velle differre talem de-
bitorum restitutionem, ne is à suo statu excidat: quia talis sta-
tus non est suus, vt nec sua sunt aut fuerunt ea per quæ in il-
lum se euexit: vnde ab illo excidens, non excidit à suo statu,
dumque in eo esse vult, in suo esse non vult, vt Sotus rectè no-
tat.

Idem dicendum est de debitore cuius status est quidam

suus, & quem deserere coactus, verè statu suo excidere censetur; sed tamen, quia tale quid ideo accidit, quod prodigè, luxuriosè, ac vanè sua expenderit, creditor est rationabiliter iniustus, talem statum nutiri bonis de quibus iustitia postulat restitutionem sibi fieri. Vnde vt bene monet à Nauar. in eod. cap. 4. m. 43. debent suæ conscientie consulere mercatores, & alij qui lucris excessiuis iniustus repente euadunt diuites: ob idque magnum sustentant statum: quia tenentur eum imminuere, non solum parè viuendo: sed, si id non sufficiat, omnino restituendo: quia in eo non afficiuntur damno, sed à damno inferendo ipsi cessabunt.

288.

Neque obstat, quod forte non simul, sed paulatim tot debita contraxerint; nam nihil refert, quod simul, aut quod paulatim aliquem spoliës. Necitem obstat beneficium cedentium bonis; cum intentio Principum non sit, per leges in fauorem cedentium bonis in Republica latas, talibus inuasoribus alienorum, iniuste facere potestatem fraudandi creditores parte debitorum: que necessaria sit ipsis ad statum malè acquisitum, aut malè conseruatum, sustentandum. Immo, vt idem author consequenter docet in num. 60. nec talis potest esse iusta: nisi ipsi creditores rationabiliter debeant veile. Non enim putandum est principem habere potestatem prohibito disponendi de rebus subditorum; sed tantum pro ratione necessitatis, qua ad commune Reipub. bonum ipse indiget bonis priuatorum: vt ad hostium incursum propulandum, vel ad ingruens bellum, vel ad alia, quorum est vt gens necessitas in Reipub. Quo in genere poni nõ potest, vt illi de quibus agimus, retineant suum statum: cum potius ad bonum commune pertinere videatur, ne decens sustentatio illis relinquatur, vt prædicatur ipsis occasio debita illicitè contrahendi, aut sua bona turpiter expendendi ob ralem spem.

Verumtamen tales circumstantie interdum concurrere possunt, vt is quoque compassione dignus sit; qui ob incidètem ex improuiso calamitatem, in eas angustias redactus est, vt debita olim ex delicto constata, dissoluere non possit. Qua in re sequendum est boni prudentisque viri iudicia.

Existimat verò idem Petrus à Nauar. ibidem nu. 58. tales debitores perinde ac alios, postquam bonis cesserunt, si necessaria ad decetiam sui status licè è deinceps acquisierint, posse illa ipsa retinere ad eiusdem status tanquam licitè acquisiti conseruationem. Pro quo facit quod leges in præced. cap. num. 253. relata, tale beneficium conferant absolutè, & sine restitutione ad eos, qui postquam bona fide contraxerunt debita, magnam iacturam rerum suarum propterea fecerunt, quod suscepta ab eis graui negotia, ex quibus lucrum sperabant, non successerunt.

289.

Aduerte autem quod idem habet in præced. num. 48. ex Iosepho Angles: non modo debitores ex delicto, sed etiam debitores ex contractu teneri restituere aliena, quæ apud ipsos extiterint eadem numero: etiamsi ex ea restitutione cogantur mutare statum: quia cum non acquisierint talium rerum dominium, non possunt magis ad sui status sustentationem illis vt, quam aliis, quas non possident.

Aduerte præterea (quod bene notar Molina De iustitia & iure tract. 2. disput. 754. col. 3.) non carere probabilitate etiam debitorem ex contractu, compelli posse ad statim soluendum, quantumuis ei decidendum sit à suo statu: si quidè ex dilatione solutionis, non sit spes ipsis aliquando soluturum, eo quod tales sint circumstantie, vt præsumendum sit potius in dies minus habiturum, quam acquisiturum bona ex quibus soluat. Ratio est, quod creditor non videatur teneri consentire, vt bona ipsius detineantur, ad hoc vt detentor non decidat à suo statu: præsertim cum humana conditio ferat, vt homines sicut prospera fortuna vsi, ab inferiori statu ascendunt ad superiorem: sic aduersa pressa, à superiori statu descendunt ad inferiorem. Accedit quod viz alioqui excusari possent, quæ in foro externo sunt subhastationes bonorum omnium debitoris, quando magnitudo contracti æris alieni exigit eas fieri, ad plenè satisfaciendum creditoribus.

Aduerte terciò, quod cum difficillimum sit, pro vt attingit Couarr. ad regulam Peccatum, prima parte num. 2. in particulari statuere, quando iuxta prædicta detrimentum notabile debi-

toris, cum medico creditoris concurrat: Confessarium agendo cum Pœnitente obligato ad restitutionem quam commisit, debere ob oculos habere documentum quod D. Anton. 2. par. tit. 2. c. 8. col. antepen. tradidit his verbis Cùm multa prudentia hoc negotium agendum est: & cum efficaciter videntur (debitores intellige) facere quod possunt ad restituendum, & in aliis se bene habere & cum timore Dei: credo quod possint obfolui & communicari.

Aduerte tandem quod ex Medina & Soto habet Lud. Molina de iust & iure tract. 2. disput. 756. nu. 1. non esse liberum Confessario facere debitori potestatem restituendi paulatim, diffrendive integram solutionem. Nam id spectat ad creditorem: cuius ille non constituitur procurator, ita vt possit nomine ipsius dilationem restitutionis concedere: neque ipsius impen, est arbitri inter creditorem ipsum & debitorem, ad ferendam sententiam de eorum negotio: sed munus Iudicis in causa Dei ad absoluendum à peccatis, inuentum verè pœnitentem.

QUESTIO VI.

An in casibus in quibus debitor se soluturum iurauit, possit vii compensatione quæ tantumdem remittit ac creditori.

Pro parte negatiua facit quod iuramentum de re licita factum, seruari debeat iuxta secundum præceptum Decalogi. Pro affirmatiua autem, quod æquiparentur remittere debitum, & debitorem se à debito liberare, tantumdem creditori condonando. Distinguentium est autem cum Medina in Cod. Dereb. restit. quest. 3. sub finem: ac dicendum: quod cum in foro conscientie iuramentum non obliget nisi secundum voluntatem iurantis: si intentio ipsius determinata fuerit ad numerandi creditoribus decem, tunc compensationem non habere locum; quia iuramentum de terminata factum obstat. Si verò intentio ipsius non fuerit determinata ad dandum creditoribus decem: tunc siue decem soluerit, siue debitum æquale remiserit, satis facere iuramento. Quod quidem procedit siue alter ille esset iuranti debitor tempore iuramenti, siue postea factus fuerit; & siue hinc inde eodem modo, siue diuersimodè contracta sint debita: vt v. g. vnum ex reali mutuatione, aliove contractu: & alterum ex promissione firmata iuramento. Qua de re fusius idem author disserit: sed de iuramenti vi alias ex instituto, in sequenti lib. 18.

CAPVT XX.

De prescriptione siue vsucapione, tanquam speciali causa excusante à restitutione.

SUMMARIUM.

- 391 In quo consistat prescriptio, siue vsucapio excusans ab obligatione restituendi.
 292 Quod requiritur ad possessionem, & quam.
 293 De bona fide, cum qua debet esse talis possessio.
 294 De ignorantia inducente ipsam bonam fidem.
 295 Titulum ad prescriptionem requisitum, sufficit prescriptum esse, quod sit verum.
 296 De continuatione possessionis bona fide, per totum tempus à lege constitutum ad prescribendum.
 297 De tempore à lege constituto ad prescribendum rem mobilem.
 298 De constituto ad prescribendum rem immobilem.
 299 De prescriptione immemoriali.
 300 Completa prescriptio legitima, non manet in conscientia obligatio restituendi rem, per eam acquisitam.
 301 Quomodo possit quis rem taliter omissam, recuperare per restitutionem in integrum.

De prescriptioe & vsucapione præter ceteros eruditè & copiosè disserunt Couar. ad regulam Possessor De regulis iuris in 6. & Lud. Molina De iust. & iure tract. 2. disput. 60. & aliquot sequentibus; qui & alios citant. Que autem ad institutum nostrum faciant, complectemur aliquot propositio-nibus.